

Маслій Н.Д.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та моделювання ринкових відносин,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Лисенко К.А.,
студентка,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Маслій Н.Д., Лисенко К.А. Напрями реформування та розвитку банківського сектору України. У статті проведено аналіз основних економічних показників діяльності банківського сектору України за 2014–2017 роки з метою визначення слабких сторін банків і напрямів їх реформування. Враховуючи проблеми в банківському секторі та дослідження банківських систем постсоціалістичних країн, ми надали обґрунтовані рекомендації щодо впровадження маркетингу фінансових послуг, ліквідації неплатоспроможних банківських установ, розширення переліку послуг, які надають банки, укрупнення банків, які передбачають удосконалення банківського функціонування. Досліджено низку реформ, які позитивно впливають на банківський сектор шляхом очищення та посилення грошово-кредитної політики. Зокрема, виокремлено й охарактеризовано позитивні наслідки введення в дію «Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року». На основі проведеного дослідження пропонується підвищення довіри населення до банківського сектору за допомогою системи гарантування вкладів на основі оцінки вітчизняної практики та світового досвіду, що збільшить доходи банків.

Ключові слова: аналіз, банківський сектор, банки, напрями реформування, реформи.

Маслий Н.Д., Лысенко К.А. Направления реформирования и развития банковского сектора Украины. В статье проведен анализ основных экономических показателей деятельности банковского сектора Украины за 2014–2017 годы с целью определения слабых сторон банков и направлений их реформирования. Учитывая проблемы в банковском секторе и исследования банковских систем постсоциалистических стран, мы предоставили обоснованные рекомендации по внедрению маркетинга финансовых услуг, ликвидации неплатежеспособных банковских учреждений, расширению перечня услуг, которые предоставляют банки, укрупнению банков, которые предусматривают усовершенствование банковского функционирования. Исследован ряд реформ, которые положительно влияют на банковский сектор путем очистки и ужесточения денежно-кредитной политики. В частности, выделены и охарактеризованы положительные последствия введения в действие «Комплексной программы развития финансового сектора Украины до 2020 года». На основе проведенного исследования предлагается повышение доверия населения к банковскому сектору с помощью системы гарантирования вкладов на основе оценки отечественной практики и мирового опыта, что увеличит доходы банков.

Ключевые слова: анализ, банковский сектор, банки, направления реформирования, реформы.

Masly N.D., Lysenko K.A. The directions of reforming and development of the banking sector of Ukraine. The idea of the article is the analysis of the main economic indicators of the banking sector of Ukraine for 2014–2017 with the purpose of identifying weaknesses of banks and directions for their reforming. In view of problems in the banking sector and the research of the banking systems in the post-socialist countries, in this article we presented the recommendations for the implementation of marketing of financial services, the liquidation of insolvent banking institutions, the expansion of the list of services provided by banks, the consolidation of banks, which provide for the improvement of banking functioning. A number of reforms have been studied in this research and it turned out that they have a positive effect on the banking sector, by cleaning up and tightening monetary system. In particular, we touched upon the positive consequences of the implementation of the “Integrated program of development of the financial sector of Ukraine until 2020” and we tried to identify and characterize these influences. On the basis of the research, we can propose increasing the confidence of the population on the banking sector with the help of a deposit guarantee system based on the assessment of domestic practices and world experience that will increase the incomes of banks.

Key words: analysis, banking sector, banks, directions of reform, reforms.

Постановка проблеми. В умовах інтеграції та глобалізації з метою підвищення ефективності роботи банківського сектору в процесах економічних перетворень є необхідність дослідження напрямів реформування банківського сектору.

Сьогодні головними перешкодами на шляху забезпечення конкурентоспроможності української економіки в глобалізованому середовищі є вузькість внутрішнього ринку, фіскальна спрямованість податкової політики, відсутність стимулів інноваційно-інвестицій-

ної діяльності, тінізація економіки, поширення корупції, неієздатність системи державного управління в межах забезпечення та захисту конкурентних переваг вітчизняних товаровиробників, а також незмога банків протистояти соціально-економічній кризі.

Банківський сектор України у 2017 році почав свою діяльність з невирішеними проблемами 2015–2016 років, такими як спад в економіці, значна девальвація гривні, військові дії, які продовжуються у східному регіоні країни, недостатній рівень корпоративного управління у фінансових установах. Він сьогодні не виконує своє основне завдання, оскільки не кредитує реальний сектор економіки, що пов'язано зі скороченням виробництва, зниженням інвестиційної активності, інфляційним тиском на економіку. Розвинутий банківський сектор є необхідною умовою нормального функціонування економіки, тому що він відіграє важливу роль у стабілізації економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом проведені дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Серед зарубіжних науковців, які досліджували напрями реформування банківських установ країн світу, слід відзначити Дж. Сінкі, Дж. Стігліца, Е. Фернандес-Болло, С. Капура, С. Гудхарта, Л.Дж. Местера. В Україні опубліковано багато наукових праць, які присвячені дослідженням банківського сектору України, зокрема роботи Т.А. Васильєвої, Є.М. Ганевич, В.М. Гейця, А.О. Єпіфанова, Т.О. Журавльової, Ю.О. Заруби, Т.С. Зорікової, А.Я. Кузнецової, С.В. Леонова, А.М. Мороза, Л.О. Примостки, С.К. Реверчука, В.І. Рошило, І.Г. Сокиринської.

Незважаючи на високу практичну і наукову цінність праць, теоретичні і практичні аспекти передумов реформування банківського сектору України залишаються недостатньо визначеними і потребують дослідження у зв'язку з посиленням інтеграційних процесів, впровадженням стратегій розвитку та реформ.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення напрямів реформування та розвитку банківського сектору на сучасному етапі соціально-економічного стану України.

Виклад основного матеріалу. До основних чинників, що призвели до глибокого кризового стану банківського сектору, можна віднести як зовнішні (погіршення умов торгівлі, зменшення обсягів торгівлі та діяльності малого і середнього бізнесу, виведення з господарського обігу великої кількості промислових підприємств), так і внутрішні (підвищення вимог до регулювання діяльності банків, політика Національного банку України, що спрямована на очищення банківського сектору, яка сприяла зменшенню кількості банків).

Також чинники, які зумовили кризу в Україні, можна поділити на три групи, а саме економічні, політичні та соціальні. До економічних можна віднести вплив капіталу, нестабільність на валютному ринку, девальвацію гривні, зростання державного боргу та дефіциту бюджету. До політичних – анексію Криму, централізацію влади на фінансові ресурси та невизначеність України з міжнародним напрямом. А до соціальних чинників належать соціальна несправедливість, зменшення середнього класу в суспільстві, розшарування населення. Підсумовуючи чинники, які викликали кризу, визначимо, що їх вплив на показники діяльності

банків, платоспроможність та фінансову стійкість загалом має дестабілізуючий характер та вимагає рішучих та ефективних дій щодо поліпшення ситуації в банківському секторі.

Українська економіка потребує підвищення конкурентоспроможності та надійності через укріплення її банківського сектору. Тому необхідною вважається участь іноземного капіталу в банківському секторі України, тому що з кожним роком в Україні зменшується кількість банків з часткою або зі стовідсотковим іноземним капіталом [16].

Основним документом, покладеним в основу стратегічних орієнтирів Національного банку України (НБУ) щодо реформування банківського сектору, є затверджена Постанова Правління НБУ «Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року» від 18 червня 2015 року № 391 [9], основною метою якої є створення фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища згідно зі стандартами ЄС. Це дасть змогу створити умови для залучення інвестиційних ресурсів та інтегруватись у європейський фінансовий простір, зберігши внутрішню цілісність фінансового ринку України [9].

В рамках заходів «Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року» до 2017 року вжито таких заходів, як створення умов для вільного руху капіталу, удосконалення системи регулювання та нагляду за фінансовим сектором, забезпечення прозорості діяльності та звітності діяльності учасників фінансового сектору [9].

У процесі реалізації напрямів та виконання завдань «Комплексної програми» очікується, що до 2020 року будуть створені передумови стабільного розвитку економіки України, перетворення фінансового ринку України в конкурентоспроможне середовище з інвестиційно-інноваційним кліматом [9]. Також передбачаються підвищення ролі фінансового ринку в процесах перерозподілу фінансових ресурсів, зміцнення фінансового стану учасників та розширення їх інвестиційних можливостей.

Через спрямованість банківського сектору України у світовий банківський простір в умовах глобалізації банківської діяльності почалось впровадження структурних реформ у всіх секторах економіки, які так чи інакше впливають на економіку та реформування України (табл. 1).

Економічна реформа значно вплинула на розвиток банківського сектору України, оскільки на підставі положення «Про виведення неплатоспроможного банку з ринку» ліквідувалась значна частина банків України [14].

Банківська сфера є однією з провідних ланок фінансової системи, від стабільності якої залежить подальший розвиток економіки України. Одним з можливих варіантів оздоровлення банківського сектору є його очищення, яке приведе до стабілізації банківської системи України.

Незважаючи на очищення банківського сектору від неплатоспроможних банків, яке розпочате Національним банком з 2014 року, українські банки все ще слабкі порівняно з іншими європейськими банками [15]. При-

Таблиця 1

Основні напрями реформ та їх вплив на банківський сектор України

Напрями реформ	Вплив на банківський сектор
1. Економічні реформи	Майже половину банків було закрито, інші суттєво «підчистили». Відбулося реформування НБУ, який відтепер може впроваджувати адекватну кредитно-грошову і валютну політику, а також здійснювати нагляд у банківському секторі.
2. Антикорупційні реформи	Декларування відбулося через реформи, які необхідні Україні, щоб продовжувати користуватися підтримкою своїх західних партнерів, особливо фінансовою.
3. Реформи фінансового сектору	Збільшення вимог до капіталу банків до 500 млн. грн., посилення внутрішнього фінансового моніторингу фінансових установ, заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків, посилення відповідальності пов'язаних з банком осіб.
4. Податкова реформа	Зміни до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з прощення боргу, банківський сектор випадає з числа продуктивних платників податків і не виконує очікуване з огляду на їх обіг фінансове навантаження.

Джерело: узагальнено та систематизовано авторами на основі джерела [1]

чинами такого стану є економічна криза в країні та недосконала монетарна політика влади, тому необхідним є аналіз основних показників банківського сектору з метою визначення його слабких сторін та розробки напрямів їх мінімізації.

Протягом чотирьох років вжито таких заходів.

1) Національний банк один за одним ліквідує неплатоспроможні банки. На кінець 2015 року ліквідовано 50 банків [4]. Станом на 1 листопада 2017 року в Україні функціонують 88 банків. НБУ і надалі продовжуватиме виводити неплатоспроможні банки з ринку України, адже велика кількість банків не приділяє увагу управлінню кредитним ризиком і ризиком ліквідності, що призвело до збільшення проблемної заборгованості в кредитному портфелі та неможливості виконувати свої обов'язки вчасно [10]. Динаміка кількості діючих банків у 2014–2017 роках наведена на рис. 1.

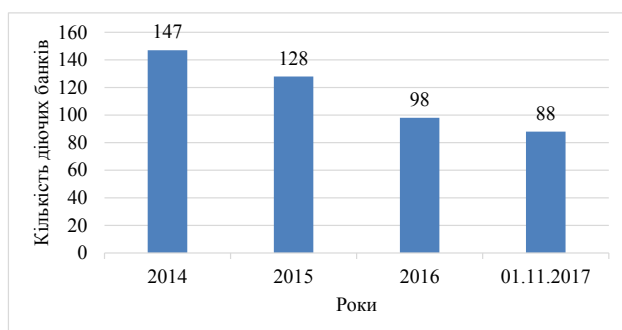

Рис. 1. Динаміка діючих банківських установ за 2014–2017 роки

Джерело: узагальнено та систематизовано авторами на основі [10; 11]

Як показує аналіз, порівняно з 2016 роком, коли функціонували 98 банків, після початку ліквідації у 2017 році цей показник знизився до 88 банків (за 3 роки кількість банків знизилась на 59 установ). Скорочення банківського сектору носило реформаторський характер і було спрямовано на зменшення кількості неплатоспроможних банків і банків, що займаються сумнівними операціями (ПАТ «Інвестиційно-трастовий Банк», ПАТ «Фінексбанк», ПАТ «Фінанс банк», ПАТ «Діамантбанк», ПАТ «Платинум банк»). Наприклад, у розвинутих країнах світу кількість працюючих банків набагато менше, ніж в Україні: у Франції функ-

ціонують 17, в Німеччині – 13, а у Швейцарії – 18 банків [3]. Отже, можна зробити висновок, що для нормального й ефективного функціонування банківського сектору не потрібна велика кількість банків.

2) Проаналізувавши динаміку основних показників діяльності банків на сучасному етапі (рис. 2), можна зробити висновок, що протягом зазначеного періоду темпи зниження зобов'язань банків дуже високі. У 2017 році зобов'язання банків знизилися на 488 791 млн. грн. Проведений аналіз основних показників банківського сектору дав змогу виділити проблему недовіри населення, наслідком чого є зменшення мобілізації фінансових ресурсів банками.

3) На цьому фоні, коли відсутній ріст як активів, так і зобов'язань, доцільним є аналіз динаміки доходів та витрат банків (рис. 3).

Дослідження показали, що з 2016 року витрати банків України значно перевищують їх доходи, що свідчить про нерентабельність вітчизняного банківського сектору та, відповідно, низьку її ефективність в економічній системі країни. Проте у 2017 році доходи перевищили витрати на 3 млн. грн., що свідчить про початок процесу раціональнішого управління доходами і витратами банків.

4) Вітчизняні банківські установи мають впроваджувати сучасні інформаційні технології. Кожна банківська установа з метою зростання своєї конкурентоспроможності має підвищувати якість банківських продуктів, рівень сервісу. Стрімкий розвиток глобальної мережі Інтернет сприяв появі інтернет-банкінгу, з розвитком якого у банках з'являються великі можливості для надання інноваційних послуг, а у клієнтів – максимально зручний спосіб їх отримання. З впровадженням інтернет-банкінгу банки можуть значно збільшити клієнтську базу і знизити витрати на персонал і мережу філій. Також підвищились ефективність та якість обслуговування клієнтів, зменшилась собівартість послуг, що забезпечує прозорість та більш ефективне управління банком.

Проаналізувавши показники банківського сектору, такі як кількість діючих банків, активи банків, їх зобов'язання та зміни, які відбуваються в економіці України, можна сказати, що процес реформування є необхідним для прискорення економічного розвитку нашої країни зі створенням реальних передумов для формування конкурентоздатності банківського сектору на світовому рівні.

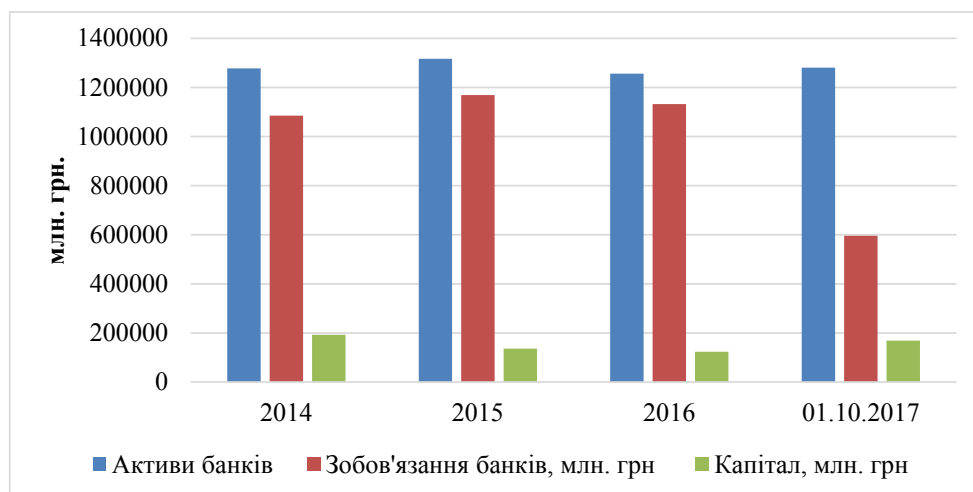

Рис. 2. Динаміка основних показників банківської системи України за 2014–2017 роки

Джерело: узагальнено та систематизовано авторами на основі джерела [12]

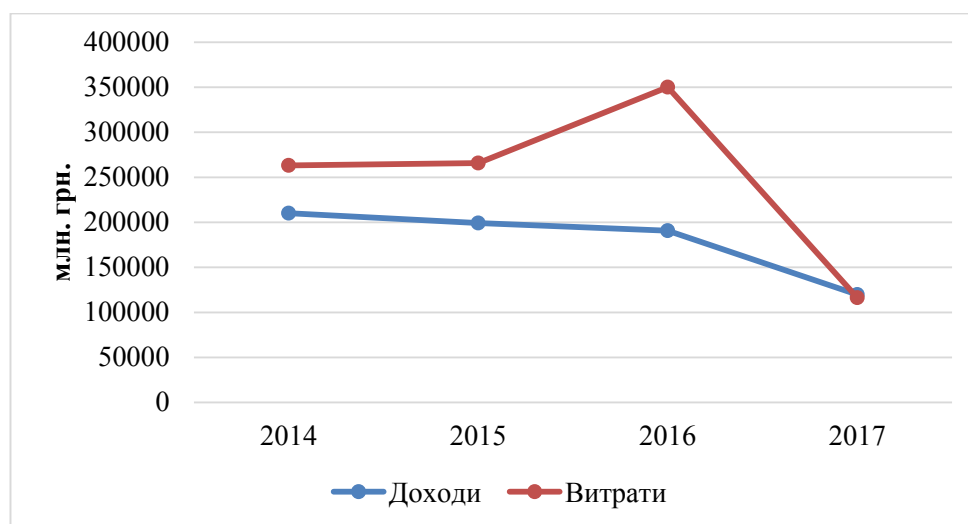

Рис. 3. Доходи і витрати банків за 2014–2017 роки

Джерело: узагальнено та систематизовано автором на основі джерела [7]

Враховуючи вищесказане, необхідно звернути увагу на трансформації економік постсоціалістичних країн, в яких відбулися радикальні зміни в організації та реформуванні їх банківського сектору. Наприклад, участь іноземного капіталу в польській банківській системі стала основним джерелом її розвитку. Під час реструктуризації проблемних кредитів борги підприємств розподілялися за ступенем вірогідності повернення, після чого визначалися квоти їх повернення: 2%, 5%, 20%, 50%, 100%, а також вибирався один з варіантів подальших дій. Існували такі можливі заходи, як відстрочка сплати боргів, зменшення відсоткової ставки, часткове списання боргів, обмін боргів підприємств на їх акції. У такій ситуації банки мали здійснювати не лише власне фінансове оздоровлення, але й фінансове оздоровлення підприємств, власниками яких вони були [6].

В Румунії вжито низку заходів. Створено Фонд страхування вкладів, і всі банки, які приймають вклади,

зобов'язані зробити внесок у Фонд страхування в обсязі 1% від статутного капіталу. Запроваджено систему банківських рейтингів, відповідно до якої банки поділяються за ступенем ризику, а всі більш ризиковані банки регулярно інспектуються [5].

Для Латвії характерна лібералізація ввозу/вивозу капіталу [2]. Громадяни країни та іноземні громадяни можуть мати рахунки в будь-якій валюті, відсутні обмеження за операціями з валютою. Це є передумовою залучення іноземних інвестицій в банківський сектор Латвії [10].

Слід зауважити, що реформування банківського сектору цих країн супроводжувалося проблемами банкрутства значної частини банків. Протягом 90-х років відбулося значне скорочення кількості діючих банків на території цих країн.

Дізнавшись про основні аспекти розбудови банківського сектору в країнах перехідної економіки з урахуванням сучасних тенденцій глобалізації,

концентрації банківської діяльності в інших країнах, бачимо, що подальший розвиток банківського сектору України має здійснюватися з урахуванням таких напрямів:

- створення банківського об'єднання у формі банківської корпорації, банківської холдингової групи, фінансової холдингової групи;
- укрупнення банку шляхом злиття з іншим банком або поглинання, купівля іншого банку;
- можлива купівля малого банку;
- розширення переліку послуг, що надаються банками;
- експансії банків на різні види фінансових ринків;
- залучення інвестицій і кредитування розвитку підприємств;
- створення земельного банку;
- створення співробітництва між банками;
- впровадження маркетингу фінансових послуг.

Проблеми, які стоять перед українськими банками, не є неподоланими. Вони потребують лише формалізації і цілеспрямованої роботи як органів державної влади, так і самих комерційних банків. Професіоналізм і накопичений практичний досвід більшої частини теперішніх працівників банківської сфери дають змогу сподіватися, що з часом в Україні сформується повноцінна банківська система, яка буде здійснювати сприяння активному ринковому розвитку економіки країни.

Висновки. Нині етап удосконалень і реформування банківського сектору України продовжується, адже саме він лежить в основі економічної системи країни і є сполучною ланкою між усіма суб'єктами економіки. Проблеми, які стоять перед українськими банками та банківським сектором загалом, не є неподоланими. Український народ все ще не має довіри до банків, що є наслідком недоотримання прибутку, що є головною

метою їх функціонування. Вони потребують лише цілеспрямованої роботи як органів державної влади, так і самих комерційних банків. Професіоналізм і накопичений практичний досвід більшої частини теперішніх працівників банківської сфери дають змогу сподіватися, що з часом в Україні сформується повноцінний банківський сектор, який буде здійснювати сприяння активному ринковому розвитку економіки країни, а для цього необхідним є проведення навчання новим професійним якостям, що включає перепідготовку і навчання іншим суміжним спеціальностям, а також підвищення кваліфікації на курсах цільового призначення, зокрема курсах бухгалтерів, правових курсах, у системах керування якістю, надання банківських послуг, інтернет-технологій банківських працівників. Необхідно зробити банківський сектор привабливим для інвесторів. Усе це закладе фундамент для здорового функціонування банківського сектору, відновлення кредитування, а отже, економічного зростання.

Банківський сектор України зазнав значних змін, що виражається у зменшенні кількості банків, впровадженні інформаційних технологій, зменшенні витрат банків. Становлення та розвиток банківської системи тісно пов'язані з вищезазначеними напрямками.

Отже, ключовим завданням нашої держави є забезпечення конкурентоспроможності банківського сектору України шляхом подолання кризових явищ та адаптування політики Національного банку України до внутрішніх умов розвитку соціально-економічної системи в країні. Підвищення ефективності діяльності банків є необхідною передумовою подальшого розвитку банківського сектору України, а пошук шляхів її стабілізації зумовлює необхідність створення дієздатних програм та проектів, а також вибору пріоритетних напрямів розвитку.

Список використаних джерел:

1. 7 ключових реформ в Україні 2016 року // Free voice information analysis center. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iac.org.ua/uk>.
2. SEB. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.seb.lt>.
3. Банки Європи // Банки світу. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wbanks.ru>.
4. Бодров В.Г. Основи конкурентоспроможності економіки України / В.Г. Бодров // Фінанси України. – 2015. – № 9. – С. 67–74.
5. Глущенко С.В. Банківські реформи в країнах Східної Європи / С.В. Глущенко // Наукові записки. Економічні науки. – 2004. – № 30. – С. 40–47.
6. Головин М.А. Банковские системы в переходных экономиках / М.А. Головин // II Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – № 2. – С. 15–25.
7. Довідник діючих банківських установ України // Національний банк України. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.
8. Доходи та витрати банків України // Національний банк України. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.
9. Комплексна програма розвитку фінансового ринку України на 2015–2020 роки : Постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2015 року № 391. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.
10. Масленников В.В. Зарубежные банковские системы / В.В. Масленников // Элит-2000. – 2001. – № 2. – С. 390–397.
11. Маслий Н.Д. Исследование современного состояния банковского сектора Украины / Н.Д. Маслий, А.В. Мальченко. // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – № 6. – С. 122–126.
12. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.
13. Показники банківської системи // Національний банк України. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.
14. Про виведення неплатоспроможного банку з ринку : Положення Національного банку України. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>.
15. Чухно А.В. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання / А.В. Чухно // Економіка України. – 2016. – № 2. – С. 4–13.